

บทบาทของพระครูปริยัติสุทิววงศ์
กับการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธในจังหวัดสุรินทร์
Role of Phrakhu Pariyadwisuttivong
according to the Moral Buddhist Way Community Building in Surin Province

พระครูสมุห์ประเสริฐ เสฐฐปุตโต (พัตรสิงห์)

Phrakru SamuPrasirt Sethaputto (Patrsing)

พระครูสังฆรักษ์สำเร็จ กตธโร (มุ่มทอง)

Phrakru Sangkaraksamrueng kataturo (Mumthong)

ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม

Thanarat Sa-ard-iam

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campas

Email: sirt2555@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 20 ตุลาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 17 มิถุนายน 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 17 มิถุนายน 2565

บทคัดย่อ

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับชุมชน และเป็นเสาหลักสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนและสังคมไทยมีความเจริญทางด้านจิตใจและอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข แนวคิดการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ เป็นวิธีการจัดการชุมชน โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการในการ บูรณาการในแต่ละด้าน เพื่อให้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในชุมชน และเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการวิถีพุทธในชุมชน มีความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน อนึ่ง ในจังหวัดสุรินทร์นั้น พระครูปริยัติสุทิววงศ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ ใน 3 บทบาทที่โดดเด่น คือ 1) บทบาทด้านพัฒนาจิตวิญญาณ: มีการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน อบรบคุณธรรมจริยธรรมและปลูกฝังค่านิยมไทยแก่เยาวชนและประชาชน 2) บทบาทด้านการศึกษา: มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องให้แก่เยาวชนและประชาชน และ 3) บทบาทด้านผู้นำการพัฒนาชุมชน: มีการจัดโครงการพัฒนาคุณธรรมแก่เยาวชนและพุทธศาสนิกชนทั่วไปตลอดทั้งปี ผลงานดังกล่าวนี้ ย่อมปรากฏจากเกียรติคุณจากองค์กรต่าง ๆ ที่มอบให้ จึงนับได้ว่าเป็นพระครูปริยัติสุทิววงศ์ได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธในจังหวัดสุรินทร์

และเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รับเอาแนวคิดสำคัญ และตัวอย่างที่ดีนำมาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต และเพื่อพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป ดังนั้น ในบทความนี้ จึงมุ่งประสงค์ในการเสนอ 3 ประเด็น คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์และการพัฒนาชุมชน 2) เพื่อศึกษา แนวคิดการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ 3) เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของพระครูปริยัติสุทิวังค์ ด้านการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ โดยการศึกษาในเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องแล้ว นำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

คำสำคัญ : การสร้างชุมชน, คุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ, บทบาทด้านการศึกษา

ABSTRACT

Buddhist monks play an important role in instilling moral ethics in the community. They are crucial pillars of helping Thai communities and society be mentally prosperous and living together in peace. The concept of building a virtuous community modeling the Buddhist way is a way of managing communities based on Buddhist principles as a process for integration in each area and for guiding the community practice to be suitable for controlling the Buddhist way in the community. There is a good, self-sufficient, and sustainable self-sufficiency. On this connection, in Surin province, Phrakhrui Pariyadwisuttivong played an essential role in creating a Buddhist virtue community in three memorable roles, namely: 1) spiritual development role: cooperation with public and private agencies, moral and ethical training, and instilling Thai values for youth and citizens, 2) educational role: continuous moral ethics training for youth and citizens, and 3) community development leadership Role: Moral Development Programs were organized for youths and Buddhists throughout the year. His works were represented by the honors of the organizations that have been given. Therefore, Phrakhrui Pariyadwisuttivong played an essential role in building a prototype virtue community in Surin province, and improving the quality of life of the people to a certain extent, and for people to adopt important ideas good examples as models for living and to further develop society and the nation. Therefore, in this article, it aims to propose three points: 1) to study the role of monks and community development, 2) to study the concept of building a virtue community model of the Buddhist way, and 3) to study the history and work of that Phrakhrui Pariyadwisuttivong in the field of building a Buddhist virtue community. The documentaries and indebt interviews were used—presentation with descriptive-analytical methods.

Keywords: Community Building, Buddhist Master Virtues, educational role

1. บทนำ

พระสงฆ์กับบทบาทในการพัฒนาชุมชนเป็นแนวคิดที่เนื่องด้วยจากพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชน และทำหน้าที่ในการเชื่อมประสานระหว่างหลักคำสอนทางในทางศาสนากับชุมชน ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้ามอบ

ให้แก่สงฆ์สาวกในคราวไปประกาศศาสนาครั้งแรก ซึ่งพระองค์ก็ได้วางกรอบแนวการสอนและการเผยแผ่พระธรรมคำสอนเอาไว้แก่พุทธสาวกกลุ่มแรก 60 องค์ ซึ่งถือกันว่าเป็นพุทธปณิธานที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เวไนยสัตว์ทั้งปวงอย่างสูงสุด “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์...” (วิม. (ไทย) 4/32/40) จึงเกิดคำถามต่อไปว่าแล้วพระสงฆ์จะทำประโยชน์ให้กับสังคมอย่างไร ก็มีหลักการเสริมต่อไปในเรื่องของการทำประโยชน์ด้วยหลักธรรม “ธรรมทาน” และหลักของการสังเคราะห์เพื่อการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม “สังคหัตถ์” ด้วยเงื่อนไขทั้งในส่วนหลักการและแนวปฏิบัติ จึงกระตุ้นและส่งเสริมให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทเพิ่มในการทำงานเพื่อสังคมในเชิงการเป็นผู้นำชุมชน และเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาจำนวนมาก ด้วยเหตุผลว่าพระสงฆ์เหล่านั้นเป็นผู้มีภาพลักษณ์ของความเสียสละ การเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาโดยประยุกต์หลักการดำเนินชีวิต ผสมผสานกับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้วทำให้เกิดกระบวนการทางความเชื่อ นำไปสู่การลงมือปฏิบัติร่วมปฏิบัติ บทบาทการเผยแผ่ของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน พุทธศาสนิกชนกล่าวว่า บทบาทที่พระสงฆ์ทำได้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ เผยแผ่ด้วยให้ปริยัติ (การศึกษา) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ พัฒนาสู่ความคิดที่สามารถพิจารณาได้เอง เผยแผ่ด้วยการทำให้ดู (ปฏิบัติ) เพื่อให้เกิดความ น่าเชื่อถือ และสร้างความสนใจต่อผู้พบเห็น และเผยแผ่ด้วยการมีความสุขให้ประจักษ์ (ปฏิเวธ) จนเกิดความไว้วางใจในแนวทางส่งผลต่อการริเริ่มประพฤติปฏิบัติตาม (เบญจา มังคละพฤกษ์, 2552: 10)

ส่วนพระสงฆ์ที่ออกไปแสดงบทบาทต่อชุมชนนั้น เนื่องด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มบทบาท ด้านการศึกษาสังเคราะห์ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ให้พระสงฆ์มีบทบาทในการมีส่วนร่วม พัฒนาสังคมที่เห็นได้ชัดคือ เป็นผู้นำทางศีลธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษาด้านจิตใจ และส่งเสริมการให้การศึกษาธรรมแก่เยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน บริเวณวัดและชุมชนใกล้เคียง พระสงฆ์ในชนบทมีความผูกพันกับชุมชนอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากในแต่ละฤดูกาลมักจะมีกิจกรรมที่สำคัญๆ เกี่ยวกับศาสนาและจารีตประเพณีในชุมชนนั้นๆ ล้วนเป็นการเสริมบทบาท และสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน นอกจากนั้นบทบาทที่สำคัญยิ่งและปรากฏอยู่ทั่วไป ได้แก่ การเข้าไปสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา การเข้าไปบรรยายธรรมแบบผสมผสานกับศาสตร์ปัจจุบัน ตามหน่วยงานทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งเป็นบทบาทเชิงรุก (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2554: 20-21) โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรากฏชัดคือ บทบาทของพระพะยอม กลฺยาโณ ซึ่งท่านแสดงออกอย่างโดดเด่นใน 3 บทบาท คือ บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการถ่ายทอดหลักธรรมให้สอดคล้องเหมาะสมต่อกลุ่มผู้ฟัง บทบาทของผู้ปกป้องพระธรรมวินัย ด้วยการยึดรูปแบบ และหลักการอย่างเคร่งครัด แต่หากมีพระสงฆ์ถูกกล่าวหาว่ามีความผิดท่านพร้อมพิสูจน์ หากพบก็เรียกร้องให้สละสมณเพศ และบทบาทผู้นำในการส่งเสริมพัฒนาอาชีพผู้ด้อยโอกาส ผ่านการฝึกอาชีพ ทั้งยังดูแลรับเลี้ยงผู้ยากไร้ ให้โอกาสเพื่อการพัฒนาดตนเองจนสามารถนำไปปรับใช้ในอนาคต ดังนั้น บทบาทของท่านจึงนับว่าเป็นนักสังคมสงเคราะห์ โดยใช้วัดเป็นสถานที่เรียนรู้และส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน (เบญจา มังคละพฤกษ์, 2552: 16)

นอกจากนั้น บทบาทหลักท่านยังมีอีก 3 ประการ คือ ประการแรก พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ให้แก่ประชาชน ด้วยการแนะนำให้ ประพฤติตามหลักพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่โอกาส ประการที่สอง ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วยการส่งเสริมให้มีการเรียนและสอบธรรมศึกษาแก่เยาวชน ประการที่สาม เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ อาทิ การเป็นผู้นำในการทำงาน การเป็นผู้ประสานเพื่อให้เกิดการร่วมมือจากทุกฝ่าย เป็นผู้ริเริ่มในการก่อตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาและการพัฒนา และท่านยังเป็นวิทยากรให้ความรู้และกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทนั้นจะเกิดขึ้นและประสบความสำเร็จได้ ต้องได้รับการเรียกร้องหรือตอบรับหรือตอบสนองจากสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่เดียวกับวัด ที่ยังมีวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และความเชื่ออื่นๆ ที่มีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่พระสงฆ์ต้องเข้าไป เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา (พิชิต คำพลงาม, 2549: 60)

จากความเป็นมาดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะนำเสนอบทบาทของพระครูปริยัติสุทิวรวิธศักดิ์กับการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งท่านได้ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ดำเนินการอบรมคุณธรรมจริยธรรมและปลูกฝังค่านิยมไทยแก่เยาวชน/ประชาชน ในจังหวัดสุรินทร์ หลายโครงการ เช่น ค่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต ค่ายพัฒนาผู้นำเยาวชน ค่ายพัฒนาคุณธรรม อันเป็นคุณประโยชน์มหาศาลต่อสังคม ซึ่งผู้เขียนคาดหวังว่าบทความนี้จะประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาต่อไป

2. บทบาทพระสงฆ์และการพัฒนาชุมชน

พระสงฆ์มีบทบาทหลายอย่างในการพัฒนา หนึ่งในนั้นก็คือบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน โดยมีผู้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน ดังนี้

บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ ได้มีองค์กรสูงสุดดูแลความเรียบร้อย คือ มหาเถรสมาคม ได้แบ่งหน้าที่ในการพัฒนาองค์กร และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนออกเป็น 6 ประการ ซึ่งปลื้ม โชติชูชูยางกุล ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงความสำคัญการพัฒนาของพระสงฆ์และวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยในทิศทางเดียวกัน 6 ประการ คือ

1. ด้านการปกครอง ได้แก่ การปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบและคำสั่งของมหาเถรสมาคม
2. ด้านการศึกษา ได้แก่ เป็นธุระในการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีแก่พระภิกษุสามเณร
3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การจัดการศึกษาทั้งศาสนาศึกษา ตั้งศูนย์เด็กเล็กโรงเรียนปริยัติสายสามัญ โรงเรียนการกุศล รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อให้การสงเคราะห์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ นอกจากนี้ก็ยังได้มอบทุนการศึกษา อาหารกลางวันแก่นักเรียน การเข้าสอนจริยธรรมในสถานการศึกษา
4. ด้านการเผยแผ่ ได้แก่ การแสดงเทศนา การปาฐกถา การบรรยาย หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ให้ประชาชน เยาวชน หรือคนในชุมชน ได้เข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง หรือการดำเนินการอื่นใดในรูปแบบของโครงการหรือการดำเนินส่วนตัว เพื่อให้ธรรมเข้าถึงจิตใจประชาชน เช่น การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล การปฏิบัติงานของพระธรรมทูต เป็นต้น

5. ด้านการสาธารณูปการ ได้แก่ บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี มีการก่อสร้างอุโบสถ กุฏิ วิหาร ศาลาการเปรียญ เจดีย์ หอระฆัง มณฑป หอพระไตรปิฎก กำแพงวัด โรงธรรม เป็นต้น โดยจัดให้อยู่ในบริเวณที่เหมาะสมและเมื่อชำระธุรดุทโธมก็ทำการปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพที่ดีพร้อมใช้งานหรือประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้

6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่พระสงฆ์หรือวัดได้จัดทำอยู่ ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) เพื่อช่วยเหลือคนยากจน การช่วยเหลือคราวประสบภัยพิบัติ การกำหนดเขตอภัยทาน เป็นต้น (2) การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่น เช่น การพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน การช่วยเหลือทางราชการ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด โรคระบาด เป็นต้น (3) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดลอกคลอง การสร้างฌาปนสถาน การสร้างประปาและไฟฟ้า การสร้างศาลาพักร้อน เป็นต้น (4) การเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัยการสงเคราะห์คนชราและคนพิการ หรือการสงเคราะห์โดยประการอื่น (ปลื้ม โชติชฎายางกุล, 2550: 110-111)

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2527: 205-206)กล่าวว่า บทบาทพระสงฆ์นั้นมีหลักการที่แน่นอน หากยึดคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักคือ บทบาทโดยตรงได้แก่เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งเริ่มจากการศึกษาพระธรรมวินัย และขั้นตอนการปฏิบัติให้ถูกต้อง พร้อมกันนั้นพระสงฆ์ต้องปฏิบัติตามแนวทางนั้น ทั้งยังต้องแนะนำผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสังคม พระสงฆ์ยังต้องมีหน้าที่ให้การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ เพื่อความอยู่ดีของประชาชนในชุมชน ซึ่งเมื่อก้าวโดยสรุปบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในสังคม อาจแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) บทบาทที่สืบเนื่องมาจากสังคมดั้งเดิม 2) บทบาทที่เกิดจากการปรับตัวให้เข้าสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันของศาสนาและพระสงฆ์สำหรับแนวคิดตามข้อ 2 นั้นเป็นแนวคิดใหม่ ที่ต้องการนำแนวคิดของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม

พระมหาชูศักดิ์ น้อยสันเทียะ (2545: 20-21) มองว่า ลักษณะความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับสังคมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมพระสงฆ์เอง ซึ่งความสัมพันธ์นี้เกิดจากบทบัญญัติที่พระพุทธเจ้ากำหนดไว้ เพื่อเป็นกรอบการอยู่ร่วมกันของพระสงฆ์ และทำหน้าที่ต่างๆ เช่น การอุปสมบท การระงับอธิกรณ์ และสังฆกรรมอื่นๆ เป็นต้น 2) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน โดยในเบื้องต้นพระสงฆ์อาศัยปัจจัย 4 จากประชาชนในการดำรงชีวิต เป็นเหตุให้เกิดความผูกพันระหว่างกันโดยอัตโนมัติ หากแต่การตอบแทนของพระสงฆ์เป็นไปในรูปแบบคุณธรรม ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ มีความสุขทุกขณะในการดำเนินชีวิต ซึ่งล้วนเป็นการดำเนินตามเจตนาของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งทรงเริ่มประกาศแนวคำสอนในลัทธิของพระองค์

สรุป ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ ได้มีองค์กรสูงสุดดูแลความเรียบร้อย คือ มหาเถรสมาคมได้แบ่งหน้าที่ในการพัฒนาองค์กร และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนออกเป็น 6 ประการ คือ งานการศึกษา งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และบทบาทของพระสงฆ์ อาจแบ่งได้ 2 รูปแบบ คือ บทบาทที่สืบเนื่องมาจากสังคมดั้งเดิม และบทบาทที่เกิดจากการปรับตัวให้เข้าสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ซึ่งการพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้อง

ประกอบด้วยความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมพระสงฆ์เอง และความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน

การพัฒนาชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนา ได้มีปราชญ์ทางพุทธศาสนาและนักวิชาการให้ทัศนะไว้ ดังนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2547: 19) ได้กล่าวว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่อาศัยหลักพุทธธรรมหรือหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นเวลานานแล้วจนกระทั่งพระพุทธศาสนากลายเป็นวัฒนธรรมและอารยธรรมของคนไทย แต่หลังจากที่คนไทยได้พัฒนาประเทศ ตามประเทศที่เจริญทางวัตถุ เช่น อเมริกา อังกฤษ เป็นต้น โดยหันหลังให้กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สังคมไทยจึงมีสภาวะ และสัญญาณแห่งความเสื่อมถอยขึ้นทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชญากรรม การทุจริตประพฤติมิชอบ และความขาดแคลนทางศีลธรรมในด้านต่างๆ การที่ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นและเพิ่มทวีขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อให้รอดพ้นจากความพินาศทางศีลธรรม เพื่อให้สมาชิกของชุมชนได้รับการพัฒนาในทุกๆ ด้านพร้อมที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขต่อไป

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2552: 35) ได้กล่าวถึง แนวทางเพื่อพัฒนาบุคคล โดยใช้หลักพรหมวิหาร 4 ดังนี้ ประการที่ 1 เมตตา ความรัก ความปรารถนาดีต่อตนเองและผู้อื่น เราทุกคนต้องการความสุข เราควรพยายามเพื่อให้ชีวิตมีความสุขโดยตระหนักรู้ และใช้สมาธิ ภาวนา จิตใจ จะรู้สึกเป็นมิตร และประสานสอดคล้องกับตนเอง และผู้อื่นหยิบยื่นความช่วยเหลือ และผลประโยชน์ปราศจากความปรารถนาแล้ว ปราศจากความมั่งร่ำรวยและการแข่งขัน เพื่อแต่ละบุคคล ใจจะได้สงบ และเป็นสุข ความสงบและความสุขนี้ก็จะแผ่กระจายไปยังผู้อื่นได้ด้วย ประการที่ 2 กรุณา ความกรุณาเกิดขึ้นได้เพราะเรามองเห็นความทุกข์ยากของผู้อื่น และปรารถนาที่จะช่วยให้พ้นจากภาวะนั้น คนรวยซึ่งไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของคนจนนั้นขาดคุณธรรมข้อนี้ จึงเป็นการยากที่จะพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น ไม่อาจเรียกว่า เป็นผู้มีความกรุณาไว้ในพุทธศาสนา ฝ่ายมหายานสอนให้บุคคลอุทิศตนเพื่อเป็นโพธิสัตว์ ซึ่งมีอุดมคติที่จะขบปวงสัตว์ให้พ้นทุกข์ก่อนที่จะตนจะเข้าสู่ นิพพาน ดังนั้น เราจึงไม่ควรเพิกเฉย แต่ต้องพยายามที่จะช่วยเหลือผู้อื่นปลดปล่อยทุกข์ยากของเขาท่านที่จะทำได้ ประการที่ 3 มุทิตา ร่วมยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข หรือประสบความสำเร็จปราศจากความริษยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบุคคลที่เป็นคู่แข่งกันก้าวหน้าไปกว่าเรา ประการที่ 4 อุเบกขา ความวางเฉย หมายถึง ใจที่สมดุล ไม่เอนเอียง ไม่ว่าจะเผชิญกับความสำเร็จหรือความล้มเหลว ไม่ว่าจะเผชิญกับความรุ่งเรือง หรือความลำบากของตนหรือของผู้อื่น ก็จะไม่หวั่นไหวเพราะสิ่งเหล่านี้ถ้าหากว่าไม่สามารถที่จะช่วยเหลือผู้อื่นได้ก็จะมีรู้สึกรำคาญใจ หลังจากที่ได้พยายามอย่างดีที่สุดแล้ว

สรุป การพัฒนาบุคคลและชุมชน จะต้องเป็นการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุ ด้านจิตใจ และในด้านอื่นๆ เพื่อพร้อมที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขต่อไป ซึ่งหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เช่น พรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในการที่จะทำให้ผู้ที่ปฏิบัติธรรมตามเกิดคุณธรรมและจริยธรรม และการพัฒนานั้นจะต้องพัฒนาทั้งตัวพระสงฆ์เองและชุมชนไปพร้อมกัน เพราะแต่ละชุมชนต้องการที่พึ่งในการดำรงชีวิต โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมน้ำใจของชุมชน ดังนั้น จึงเป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่จะต้องทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดความสันติสุขในชุมชน

3. แนวคิดการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ

คำว่า “ชุมชน” คือ กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันตามพื้นที่ตามภูมิศาสตร์ หรือกลุ่มคนที่อยู่รวมตัวกัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่ทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยมีโครงสร้างและวัตถุประสงค์การดำเนินการของสมาชิกในชุมชนที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยสมาชิกในชุมชนมีความตระหนักในเอกลักษณ์ของชุมชน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2544: 20)

ประเวศ วะสี (2541: 13) ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามที่จะทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ซึ่งรวมถึงการสื่อสารกัน

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง (2556: 7-8) ได้สรุปความหมายของชุมชนออกเป็น 3 แนวทาง ที่มีความแตกต่างกันออกไปตามที่มาและความหมาย คือ (1) ชุมชน หมายถึง การรวมตัวกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคมมีความผูกพัน มีความเป็นปึกแผ่น และอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์กันทั้งในมิติความสัมพันธ์แบบเครือญาติและมิติทางสังคมและวัฒนธรรม (2) ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้านตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้งในด้านพื้นที่และความเอื้ออาทรที่มีต่อกัน (3) ชุมชน หมายถึง องค์กรและขบวนการทางสังคมที่มีวัตถุประสงค์แน่ชัด และรวมกันในระยะเวลานานพอสมควร จนเกิดระบบความสัมพันธ์และความผูกพันกันเกิดขึ้น เช่น องค์กรชุมชนองค์กรในท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น

สรุป ความเป็นชุมชน เป็นความรู้สึกร่วมและกระบวนการของกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ การสื่อสาร การแบ่งปัน การยอมรับสิทธิและอำนาจในการจัดการ การเรียนรู้และการปรับตัวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้คนในการจัดการกับชุมชน และการสร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกันของผู้คนในเครือข่าย ผลที่เกิดขึ้นก็คือ การแบ่งปันและการจัดการตามกลไกของผู้ใช้และผู้ร่วมสร้างเครือข่ายสังคมนั้น

วิถีพุทธ คือ สัจธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้คือ อริยสัจ 4 สามารถนิยาม วิถีพุทธ ได้ว่าเป็น วิถีแห่งการประจักษ์แจ้งสัจจะ หรือวิถีแห่งการทำความจริงให้ปรากฏ ซึ่งความจริงที่ต้องประจักษ์แจ้งหรือทำให้ปรากฏนั้นมีอยู่ 4 มิติหลักๆ คือ 1. ความจริงของทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (ทุกข์สัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้หรือเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าทุกข์หรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น คืออะไร มีขอบเขต และผลกระทบอย่างไร 2. ความจริงของสาเหตุแห่งทุกข์หรือปัญหาต่างๆ (สมุทัยสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องรู้และแก้ไขให้ได้หรือจัดการแก้สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาให้ได้ 3. ความจริงของความพ้นทุกข์หรือเป้าหมายของการแก้ปัญหา (นิโรธสัจจะ) เป็นความจริงที่เราต้องบรรลุถึง หรือทำให้เกิดความชัดเจนว่าเป้าหมายในการแก้ปัญหาคืออะไร ประโยชน์สุขที่แท้จริงที่เราต้องการคืออะไร 4. ความจริงของทางพ้นทุกข์หรือทางแก้ปัญหา (มรรคสัจจะ) เป็นความจริงของทางแก้ปัญหาที่เราต้องสร้างขึ้น และใช้ปฏิบัติเพื่อขจัดสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และบรรลุเป้าหมายหรือประโยชน์สุขที่แท้จริง ประเด็นสำคัญของวิถีพุทธตามหลักอริยสัจ 4 ในการจะแก้ปัญหาได้สำเร็จเราต้องรู้เข้าใจ "สัจจะ" หรือความจริงของปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และแนวทาง โดยมีวิธีปฏิบัติต่อความจริงแต่ละอย่างแตกต่างกันออกไป ความจริงของปัญหาจะต้องถูกระบุออกมาให้ชัดเจนว่าคืออะไร สาเหตุของปัญหาจะต้องถูก

ขจัดให้หมดไป เป้าหมายของปัญหาก็จะต้องบรรลุถึง และแนวทางแก้ปัญหาก็จะต้องสร้างขึ้นและใช้ปฏิบัติให้สามารถขจัดสาเหตุของปัญหา และบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้จริง (ทาริตา แต่งเส็ง และคณะ, 2563: 244-245)

วิสุทธิธรรม คือ หลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการวิสุทธิธรรมในชุมชน ในแต่ละด้าน ดังนี้ 1) ด้านเศรษฐกิจ (ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์) 2) ด้านสังคม (หลักศีลธรรม) 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อวาสสัปปายะธรรม) และ 4) ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม (หลักสังคหัตถุธรรม) อธิบายได้ ดังนี้ (ทาริตา แต่งเส็ง และคณะ, 2563: 244-245)

1) ด้านเศรษฐกิจ (ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์) เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง บ้างเรียกว่า หัวใจเศรษฐกิจ “อุ อา กะ สะ” อาจเรียกสั้นๆ ว่า ทฤษฎีธัมมิกัตถะ..หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มี ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ 1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบกิจการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วยปัญญาเครื่องสอดส่อง อันเป็นอุบายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ 2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ (ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม) เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ 3. กัลยาณมิตตตาคบคนดี ไม่คบคบชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจริญ สันทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา 4. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญ ทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่ารายได้ของเราจะต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจะต้องไม่เหนือรายได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546: 12)

2) ด้านสังคม (หลักศีลธรรม) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า หลักศีล แปลว่า การรักษาจิตใจให้เรียบร้อย และยังหมายถึงข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกกาย วาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ เพราะ “ศีล” เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะมีก่อน เพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่งความดีงาม เป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาแห่งกัลยาณธรรม และเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมทั้งปวง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546: 12) ศีลขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ ได้แก่ ศีล 5 มีสาระมุ่งไปเพื่อการไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นของการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูลศีล ต่อจากนั้นจะเป็นการเน้นการเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ส่วนตัวและการฝึกหัดขัดเกลา (กิเลส) ตนเอง การรักษาศีลมีเป้าหมายหลัก 2 ประการ คือ ขัดเกลากิเลส และพัฒนาตนเอง ให้เป็นคนดีสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และเพื่อเกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้อื่นและต่อสังคม ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีลมีอันสงส์ 5 ประการ คือ 1. ย่อมได้โภคทรัพย์ใหญ่หลวงซึ่งมีความไม่ประมาณเป็นเหตุ 2. กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป 3. เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมเป็นผู้แก่กล้ากล้า ไม่เก้อเขินเข้าไปหาบริษัทนั้นๆ 4. ย่อมไม่หลงลืมสติ 5. หลังจากตายแล้ว ย่อมไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (วิ.ม. (ไทย) 5/285/99)

3) **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** (อาวาสสัปปายะธรรมหรือสัปปายะ 7) สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้อง ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย คือ 1. อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม้พุ่มพุ่มดอกไม้) 2. โคจรสัปปายะ (ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป) 3. ภัสสสัปปายะ (การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในภควัตถุ 10 และพูดแต่พอประมาณ) 4. บุคคลสัปปายะ (บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสม) 5. โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก) 6. อุตสัปปายะ (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น) 7. อิริยาปถสัปปายะ (อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2557: 286)

4) **ด้านศาสนา ศิลปะ/วัฒนธรรม** (หลักสังคหัตถุธรรม) พระพุทธองค์ได้ทรงกล่าวถึงอาณิสสที่ก่อกำเนิดจากการสังเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหัตถุ 4 ในพระไตรปิฎก พระสูตรต้นตปิฎก ที่มณีกาย ปาฎิกวรรค ลักษณะสูตร มีใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์สังเคราะห์ประชาชนด้วยสังคหัตถุ 4 คือ (1) ทาน (การให้) (2) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) (3) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) (4) สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ...” (ที.ปา. (ไทย) 11/210/170 -171) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี ประกอบด้วย 1. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสังเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา 2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูด ให้ความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 3. อตถจริยา ทำประโยชน์ คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม 4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550: 25)

สรุป แนวคิดการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ เป็นหลักการหรือวิธีการจัดการชุมชน โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการในการบูรณาการในแต่ละด้าน ให้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในชุมชน เพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการวิถีพุทธในชุมชน มีความเป็นอยู่ที่ดี และสามารถพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน

4. ประวัติและผลงานของพระครูปริยัติสุทิวังค์ ด้านการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ

1. ประวัติพระครูปริยัติสุทิวังค์และผลงาน

พระครูปริยัติสุทิวังค์ ฉายา ผาสุโก อายุ 52 พรรษา 32 เดิมชื่อ คำเพียร นามสกุล ผาสุข เกิดวัน 7 ฯ 8 ค่ำ ปีมะโรง วันที่ 7 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2512 บรรพชาวันที่ 9 เดือน เมษายน พ.ศ. 2528 ณ วัดสุทิวังศา บ้านหัวงัว ตำบลหัวงัว อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ อุปสมบท วันที่ 27 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2533 เวลา

09.39 น. ณ พัทธสีมาอุโบสถวัดเสมียนนารี แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ปัจจุบัน สังกัดวัดสุทิวังศา บ้านหัวจัว ตำบลหัวจัว อำเภอ สนม จังหวัดสุรินทร์

วิทยฐานะ ท่านสอบได้ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก จากสำนักเรียนวัดหนองโพธิ์ จ.นครนายก สอบได้ ป.ธ. 1-3 จากสำนักเรียนวัดหนองโพธิ์ จ.นครนายก สำเร็จการศึกษา ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธบ.) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และปริญญาโท ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม.) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2555

งานปกครอง (ปี พ.ศ.2542-ปัจจุบัน) ท่านเคยเป็นรองเจ้าอาวาสวัดสุทิวังศา ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาคุณธรรมประจำจังหวัดสุรินทร์ (ประธานพระวิทยากรกองทัพอธรรม กองทัพไทยต้านภัยยาเสพติด จังหวัดสุรินทร์) รองเจ้าคณะหัวจัว รองประธานศูนย์หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลหัวจัว (อป.ต.) เจ้าคณะตำบลหัวจัว ประธานศูนย์หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลหัวจัว (อป.ต.) ปัจจุบัน ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดสุทิวังศา และเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสุรินทร์แห่งที่ 11

ประวัติการทำงาน (ปี พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ท่านเคยเป็นกรรมการสอบธรรมสนามหลวง พระนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพระธรรมทูต ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม/บาลี ประจำสำนักเรียนวัดสุทิวังศา อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบัน ท่านเป็นประธานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วัดสุทิวังศา ประธานโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อนบวชศีลจาริณีเฉลิมพระเกียรติ/ประธานโครงการอบรมค่ายธรรมเยาวชน นักเรียน ครูสอนปริยัติธรรมประจำจังหวัดสุรินทร์ ผู้บริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์วัดสุทิวังศา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ บรรยายธรรมทางสถานีวิทยุ คลื่น FM 103.75 M.Hz และคลื่น 100.75 M.Hz เวลา 05.00-07.00 น. ทุกวันเสาร์-อาทิตย์ ในรายการสายธารเสียงธรรม และรายการอรุณธรรมนำสุข ทุกวันจันทร์-ศุกร์ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์ อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระบัณฑิตอาสาเผยแผ่พระพุทธศาสนา และประธานกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลหัวจัว

เกียรติคุณที่ได้รับ (ปี พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน) ท่านได้รับพระราชทาน เสาธรรมจักรทองคำ (ผลงานดีเด่นด้านส่งเสริมการปฏิบัติธรรม) จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) ได้รับการประกาศให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสนมหาเถร) ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นองค์ประธานมอบ ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ คัมภีร์ผู้ประสิทธิ์ จากสำนักนายกรัฐมนตรี และได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณจากรายการ DDTV (ผลงานด้านผู้ทำคุณประโยชน์เพื่อสื่อสาธารณะของคณะสงฆ์) จากสมเด็จพระวันรัตน์ (จันท พุทฺธมคฺคตมหาเถร) กรรมการมหาเถรสมาคม (พระครูปริยัติสุทิวังค์, [อดีตสำเนา])

2. การสร้างศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์

ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ตั้งอยู่ ณ วัดสุทิวังศา หมู่ที่ 8 บ้านหัวจัว ตำบล หัวจัว อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ โทร. 081-0700062 เป็นองค์กรศาสนา ที่ตั้งขึ้นโดยความร่วมมือระหว่าง คณะสงฆ์และราชการ จังหวัดสุรินทร์ ภายใต้โครงการ “กองทัพอธรรม กองทัพไทย ร่วมต้านภัยยาเสพติด” ของกองบัญชาการทหารสูงสุด สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) และกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้มีพิธีเปิดป้ายอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2545 ณ วัดสุทิวังศา โดยมีพระธรรมโมลี เจ้าคณะจังหวัด

สุรินทร์ และนายเกษมศักดิ์ แสนโกษ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ในขณะนั้นให้ความเห็นชอบในการจัดตั้งและดำเนินการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา หน่วยงานราชการและประชาชนทั่วไป จัดการอบรมทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดใกล้เคียง เช่น บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ ปราจีนบุรี โดยได้ดำเนินการอบรมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนงานในอนาคตที่จะขยายพื้นที่การอบรมให้ครอบคลุมไปทั่วประเทศจนถึงปัจจุบัน

2.1 การบริหารจัดการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ

การบริหารจัดการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ มุ่งสร้างเสริมให้เยาวชนและประชาชนได้มีโอกาสได้ศึกษาหลักพุทธธรรม เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณธรรมให้แก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป โดยมีแผนการดำเนินงานตลอดปี เช่น การจัดงานสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดงานบวชชีพรามณ์เป็นประจำทุกปี บุคลากรภายในวัดก็ได้รับการส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนา ให้เข้าใจบทบาทและภารกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถวางแผนงานและดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรม ได้แก่

หลักสูตรที่ 1 ค่ายพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน หลักสูตรนี้เหมาะสมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น

หลักสูตรที่ 2 ค่ายผู้นำเยาวชนวิถีพุทธ ระยะเวลา 4 วัน 3 คืน หลักสูตรนี้เหมาะสมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย

หลักสูตรที่ 3 ค่ายปฏิบัติธรรม ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน หลักสูตรนี้เหมาะสมสำหรับนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป

หลักสูตรที่ 4 ค่ายผู้นำชุมชนเครือข่ายคุณธรรม ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน หลักสูตรนี้เหมาะสมสำหรับผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนทั่วไป

หลักสูตรที่ 5 ค่ายปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ระยะเวลา 5 วัน 4 คืน หลักสูตรนี้เหมาะสมสำหรับผู้ที่มีความสนใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

2.2 การเสริมสร้างคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ

บทบาทของพระครูปริยัติสุทิวังค์ ได้เข้ามาช่วยส่งเสริมคุณธรรมคนในสังคม เพื่อนำสังคมไปสู่สันติสุขแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ระยะ 5 ปี และ 20 ปี โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน” อันเป็นการดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ชาติที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” อย่างเป็นรูปธรรม คุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา หน่วยงานราชการและประชาชนทั่วไป ซึ่งศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ได้มีโครงการฝึกอบรมหลายโครงการตามหลักสติปัญญา 4 เป็นไปตามหลักพุทธธรรม หลักอริยวาทะ หรือ อารยวัติ 5 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ความเจริญอย่างประเสริฐหลักความเจริญของอารยชน (เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา หน่วยงานราชการและประชาชนทั่วไป) ได้แก่ 1. ศรัทธา ความเชื่อ ความมั่นใจในพระรัตนตรัย ให้หลักแห่งความจริงอย่างดั่งงามอันมีเหตุผล 2. ศีล ความประพฤติดี มีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต 3. สุตะ การเล่าเรียนสดับฟังศึกษาหาความรู้ 4. จาคะ การเผื่อแผ่เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือ

ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังและร่วมมือ ไม่คับแคบเอาแต่ตัว 5. ปัญญา ความรอบรู้ รู้คิด รู้พิจารณา เข้าใจเหตุผล รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง และพรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (อง.จตุกก (ไทย) 21/125/190-192) ซึ่งศึกษาเทียบเคียงกับงานวิจัยการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธของ (ทาริตา แต่งเส็ง และคณะ, 2563) การอบรมนั้น ทำให้เกิดผลต่อชุมชนใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ (ทีภูธัมมิกัตถประโยชน์) 2) ด้านสังคม (หลักศีลธรรม) 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อาวาสสัปปายะธรรม) 4) ด้านศาสนา ศิลปะ/วัฒนธรรม (หลักสังคหัตถธรรม)

3. บทบาทของพระครูปริยัติสุทธีวงศ์ สร้างคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ ใน 3 ด้าน คือ

3.1 บทบาทด้านพัฒนาจิตวิญญาณ ได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ แนะนำให้ประชาชนประพฤติตามหลักพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่โอกาส หลายโครงการ ได้แก่ โครงการค่ายพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ค่ายผู้นำเยาวชนวิถีพุทธ ค่ายปฏิบัติธรรม ค่ายผู้นำชุมชนเครือข่ายคุณธรรม และค่ายปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น

3.2 บทบาทด้านการศึกษา ได้ดำเนินการอบรมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง มุ่งสร้างเสริมให้แก่เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา หน่วยงานราชการ และประชาชนทั่วไป มีโอกาสได้ศึกษาหลักพุทธธรรม เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สืบเนื่องจากโครงการอบรมหลักสูตรต่างๆ

3.3 บทบาทด้านผู้นำการพัฒนาชุมชน เป็นประธานศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ และเป็นผู้นำอีกหลายบทบาท เป็นผู้ประสานเพื่อให้เกิดการร่วมมือจากทุกฝ่าย จนได้รับความเชื่อมั่นจากหน่วยงานราชการต่างๆ โดยมีแผนการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปตลอดปี เช่น การจัดงานสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดงานบวชชีพรามณ์เป็นประจำทุกปี เป็นต้น

ภาพประกอบการอบรมในโครงการสร้างคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ

(ภาพ : คณะผู้เขียน, 14 สิงหาคม 2564)

ดังนั้น บทบาทของพระครูปริยัติสุทธิวงศ์ ในการสร้างคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ สามารถสรุปเป็นตารางแผนภาพได้ ดังนี้

บทบาทการพัฒนา	โครงการ/กิจกรรม	หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนา/ผลที่ได้รับ
1.บทบาทด้านพัฒนาจิตวิญญาณ	- จัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ - โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม	- หลักสติปัฏฐาน 4 (หลักธรรมการพัฒนาตน/หมู่คณะ) - หลักอริยวัฑฒิ หรืออารยวัฑฒิ 5 (หลักธรรมสำหรับการพัฒนาตน/หมู่คณะ) - พรหมวิหาร 4 (สำหรับผู้นำ/ประชาชน) ทำให้เกิดผลต่อชุมชนใน 4 ด้าน คือ
2.บทบาทด้านการศึกษา	1. ค่ายพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (นักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น) 2. ค่ายผู้นำเยาวชนวิถีพุทธ (นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย) 3. ค่ายปฏิบัติธรรม (นักเรียน/นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป) 4. ค่ายผู้นำชุมชนเครือข่ายคุณธรรม(ผู้นำชุมชน เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนทั่วไป) 5. ค่ายปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน (ผู้ที่มีความสนใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน)	1. ด้านเศรษฐกิจ (ทฤษฎีมีกัตถประโยชน์) 2. ด้านสังคม (หลักศีลธรรม) 3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อวาสสปปายะธรรม) 4. ด้านศาสนา ศิลปะ/วัฒนธรรม (หลักสังคหัตถุธรรม)
3.บทบาทด้านผู้นำการพัฒนาชุมชน	- ดำเนินการอบรมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้แก่เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา หน่วยงานราชการและประชาชนทั่วไป/ตามโครงการ ข้อ 1 - ประธานศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ และเป็นผู้นำอีกหลายบทบาท - แผนการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณธรรมฯ ตลอดปี เช่น การจัดงานสำคัญทางพระพุทธศาสนา/	

	การจัดงานบวชชีพรหมณ์เป็นประจำทุกปี	
--	------------------------------------	--

5. องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับชุมชน และเป็นเสาหลักสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนและสังคมไทยมีความเจริญทางด้านจิตใจและอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข แนวคิดการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธ เป็นวิธีการจัดการชุมชน โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการในการบูรณาการในแต่ละด้าน เพื่อให้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในชุมชน และเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการวิถีพุทธในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน อนึ่ง ในจังหวัดสุรินทร์นั้น พระครูปริยัติสุทธิวงศ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธใน 3 บทบาทที่โดดเด่น คือ 1) บทบาทด้านพัฒนาจิตวิญญาณ: มีการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน อบรมคุณธรรมจริยธรรมและปลูกฝังค่านิยมไทยแก่เยาวชนและประชาชน 2) บทบาทด้านการศึกษา: มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องให้แก่เยาวชนและประชาชน และ 3) บทบาทด้านผู้นำการพัฒนาชุมชน: มีการจัดโครงการพัฒนาคุณธรรมแก่เยาวชนและพุทธศาสนิกชนทั่วไปตลอดทั้งปี ผลงานดังกล่าวนี้ ย่อมปรากฏจากเกียรติคุณจากองค์กรต่างๆ ที่มอบให้ จึงนับได้ว่าเป็นพระครูปริยัติสุทธิวงศ์ได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธในจังหวัดสุรินทร์ และเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รับเอาแนวคิดสำคัญและตัวอย่างที่ดีนำมาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต และเพื่อพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

6. บทสรุป

บทบาทของพระครูปริยัติสุทธิวงศ์ ได้สร้างคุณประโยชน์แก่ประชาชนและสังคมอย่างมหาศาล มีคุณค่า ควรน่ายกย่อง และเป็นต้นแบบที่ดี จากการศึกษาวิเคราะห์ พอสรุปได้ใน 3 บทบาท คือ 1) บทบาทด้านพัฒนาจิตวิญญาณ ได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ โดยได้ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ดำเนินการอบรมคุณธรรมจริยธรรมและปลูกฝังค่านิยมไทย แก่เยาวชน/ประชาชน หลายโครงการ เช่น ค่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต ค่ายพัฒนาผู้นำเยาวชน ค่ายพัฒนาคุณธรรม ค่ายสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น 2) บทบาทด้านการศึกษา ดำเนินการอบรมคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องให้แก่เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา หน่วยงานราชการและประชาชนทั่วไป จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดใกล้เคียง 3) บทบาทด้านผู้นำการพัฒนาชุมชน เป็นประธานศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ และเป็นผู้ใช้อีกหลายบทบาท เป็นผู้ประสานเพื่อให้เกิดการร่วมมือจากทุกฝ่ายจนได้รับความเชื่อมั่นจากหน่วยงานราชการต่างๆ โดยมีแผนการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนตลอดปี เช่น การจัดงานสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดงานบวชชีพรหมณ์เป็นประจำทุกปี เป็นต้น ซึ่งบทบาทดังกล่าวเป็นไปตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ด้วยปริยัติ (การศึกษา) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ พัฒนาสู่ความคิดที่สามารถพิจารณาได้เอง ด้วยการทำให้ดู (ปฏิบัติ) เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือต่อผู้พบเห็น และด้วย (ปฏิเวธ) จนเกิดความไว้วางใจในแนวทางส่งผลต่อการริเริ่มประพฤติปฏิบัติตาม จากผลงานของท่านทำให้ได้รับเกียรติคุณมากมายหลายสาขาจากองค์กรต่าง ๆ นับ

ได้ว่าเป็นการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบวิถีพุทธในจังหวัดสุรินทร์ ที่หน่วยงานหรือองค์กรอื่นควรเอาเป็นแบบอย่างในการสรรสร้างสังคม เพื่อปลูกฝังคุณธรรมในชุมชนให้เกิดคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2544). **ชุมชนนิยม: ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย**. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). **ชุมชน**. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ทาริตา แต่งเส็ง และคณะ. (2563). **การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- วารสารศูนย์พัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่**. ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม.
- เบญจา มังคละพลฤกษ์. (2552). **พระกับการเมือง : หลวงตามหาบัวกับทักษิณ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: บ้านหนังสือ.
- ปลื้ม โชติขุทธยางกุล. (2550). **กฎหมายคณะสงฆ์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2541). **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม**. ปาฐกถาพิเศษ ป่วย อังภากรณ์. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- พิชิต คำพลงาม. (2549). **พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น**.
- วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พระครูปริยัติสุทิวังค์. **เอกสารประวัติพระครูปริยัติสุทิวังค์**. วัดสุทิวังศา บ้านห้วยวัง ตำบลห้วยวัง อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์. (อัตสำเนา).
- พระชูศักดิ์ น้อยสันเทียะ. (2545). **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**.
- วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาพัฒนาชนบทศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2554). **การเผยแผ่เชิงรุก**. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). **ไตรภูมิพระร่วงมีอิทธิพลต่อสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ธนธัช.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2557). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2550). **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ. (2552). **หลักธรรมที่ทำให้ชีวิตมีความสุข**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2527). **ธรรมบุญชีวิต : พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สมาคมศิษย์เก่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.